
Роде красний,
роде наш прекрасний...

Департамент культури і туризму,
національностей і релігій

Випуск 36 Чернігівської облдержадміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Не мислю життя без науки:
115 років від дня народження
Максима Федотовича Гулого

Чернігів-2020

УДК 016:7

Укладачка: Л. Казакова

Редактори: Г. Вечерська, О. Волченко

Відповідальна за випуск: Т. Ключ

Не мислю життя без науки: 115 років від дня народження Максима Федотовича Гулого: краєзнавчі дайджест-читання / Чернігівська обласна бібліотека для дітей ; уклад. Л. М. Казакова. – Чернігів, 2020. – 27 с. – (Роде красний, роде наш прекрасний...).

Департамент культури і туризму,
національностей та релігій
Чернігівської облдержадміністрації
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Не уявляю життя без науки:

115 років від дня народження

Максима Федотовича Гулого

(Роде красний, роде наш прекрасний...)

краєзнавчі дайджест-читання

Чернігів-2020

Максимові Федотовичу Гулому судилося довге життя, яке охопило цілу історичну епоху – 102 роки, 2 місяці і 20 днів. І майже до свого сторіччя він був не просто «шанованим патріархом на відпочинку», а генератором нових наукових ідей.

Енциклопедичні словники говорять про Максима Гулого так: академік НАН України, визначний український біохімік, доктор біологічних наук, професор. Автор понад 600 статей, 30 великих оглядів, 10 монографій, 27 патентів і авторських свідоцтв. 73 роки свого життя академік віддав Інституту біохімії ім. О.В.Палладіна, де очолював один із відділів, який тепер носить назву «Регуляції обміну речовин». Виховав понад 80 кандидатів і 10 докторів наук, троє з них – Геннадій Мацука, Дмитро Мельничук

і Сергій Комісаренко – стали академіками НАН України, фундаторами власних наукових шкіл.

Народився Максим Федотович Гулий 3 березня 1905 року в сім'ї хліборобів. Батько був практично неписьменним, мати вміла читати і трохи писати. Майбутній академік змалку пас коней, виконував просту селянську роботу.

«...Дідусь до кінця життя дуже любив свою Нову Басань. Кожної весни, коли сходив сніг, ми з ним починали розмови про те, що добре було б туди з'їздити. Дідусеві дуже хотілося постояти на місці, де колись стояла рідна хата, поговорити з односельцями. Але майже відразу ж у його голосі з'являлася нотка смутку: я там нікого вже не впізнаю, та й мене, мабуть, не впізнає ніхто... А в останні роки, коли вже зраджували фізичні сили, тривала поїздка могла бути просто небезпечною.

Тож омріяна проща до Басані так і не відбулася» – згадує онук академіка Максим Стріха.

Потяг до знань Максима прокинувся ще в ранньому дитинстві, значною мірою – під впливом старших братів. Усього в родині до дорослого віку дожило п'ятеро дітей, – і з них четверо здобули вищу освіту.

«У шкільній бібліотеці Дідусь перечитав усю російську класику – Тургенєва, Лєскова, Толстого. Згадував, як йому, десятилітньому, вчителька Софія Пилипівна дала почитати й книжечку «на малоруском нареч'ї», – радячи при цьому нікому її не показувати...» – пише у спогадах Максим Стріха.

Для подальшого навчання Максим обрав Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут.

У той час у Києві буяло наукове й мистецьке життя. Щойно повернувся з еміграції Михайло Грушевський – його, кремезного, огрядного й білобородого, Максим часто зустрічав просто на вулиці Володимирській під будинком історичної секції ВУАН. Тодішня молодь із задоволенням збігалася на лекції Миколи Зерова, приходила послухати вірші Максима Рильського – і юний Гулий часто бував серед слухачів.

Але життя студента було дуже непростим. Обід у студентській їдальні (розташованій у трапезній Михайлівського монастиря, тоді ще не зруйнованого) коштував 30 копійок. Стипендій на першому курсі не платили, тому щонеділі Максим ходив на вокзал розвантажувати товарні вагони. День тяжкої праці давав півтора-два карбованці, а за них треба було прожити тиждень. Трохи легше стало на другому курсі – почали платити 10

карбованців стипендії від міськради, цього уже вистачало на їжу.

На життєвий вибір Гулого вплинув знаний патофізіолог професор Олексій Іванов. Чоловік на той час уже дуже літній, він читав свої лекції сидячи, майже пошепки – і більшість тодішніх другокурсників його просто не слухали. Але професор був людиною настільки енциклопедичних знань, що студент Гулий сідав на першу парту і ловив кожне його слово. А відтак Максим вирішив змінити шлях ветеринарного лікаря на важкий хліб науковця.

Після інституту Максим Гулий мріяв про аспірантуру, але дістав натомість розподіл ветлікарем на Одещину. Мабуть, і просидів би там усе життя – але двоє студентських товаришів, Михайло Селех і Данило Василенко, таки

виклопотали для нього виклик на іспити до Київської аспірантури.

І знову вчорашньому студентові й провінційному ветеринарові пощастило, коли восени 1931 року доля звела його з визначним біохіміком, згодом Президентом АН України Олександром Палладіним. Саме він узяв Максима на роботу у створений ним Інститут біохімії – перший у країні, – який щойно перебазувався з Харкова до Києва і налічував лише 12 наукових співробітників. Першим, отриманим молодим науковцем Гулим завданням, було вивчення особливості обміну речовин у процесі роботи головного мозку. Необхідні для використання методики були надруковані в німецьких наукових журналах. Науковцю довелося обкластися словниками, цікаво, що й до старості завдяки тій роботі, Максим Федотович читав німецькі наукові

тексти без труднощів. А найголовніше – йому пощастило вдосконалити методика, описану німцями.

Загалом Гулий володів шістьма мовами: англійською, німецькою, французькою, польською, ідиш і латиною. Це допомагало Максиму Федотовичу весь час бути в курсі актуальних світових проблем біохімії.

Після аспірантури Максима Гулого майже відразу забрали до армії – спершу до кавалерійської дивізії в Проскурові, згодом – до ветуправління штабу Українського військового округу в Харкові.

Життя в середині тридцятих одразу після років голоду було дуже скрутне. «Дідусь часто пригадував один випадок. Він тоді винаймав комірчину в напівбараці на теперішній вулиці

Еспланадній – і там у нього вкрали всю білизну, що сохла, випрана, на вірвовці. Молодий науковець лишився лише з тим, що було на ньому, – купити нового було ніде, бо після ліквідації непманів крамниці стояли порожні, усе відпускалося тільки по картках. Прознавши про його біду, Палладін підійшов до нього... і віддав свій професорський талон на придбання пари білизни (хоч і самому маститому вченому вона теж не була зайва)» – згадує онук вченого Максим Стріха.

У 1935 року Максим Федотович одружився зі співробітницею того ж таки Інституту біохімії Марією Андріївною Коломійченко. У житті молодого

подружжя були не тільки щасливі події, були й страшні злидні, коли доводилося стояти ніч у черзі за чвертю фунта масла для новонародженої доньки Надії. Були ще страшніші виклики на нічні допити (причому навіть дружині не можна було пояснити причини відсутності вдома), були майже щоденні арешти колег.

Уже коли розпочалася горбачовська перебудова, Максим Гулий розповів, як його раз у раз викликали «куди слід» і вимагали написати про стан справ в інституті. Максим Гулий щоразу писав – такий-то є сумлінним науковцем, такий-то – чесним радянським патріотом. Усе життя він вважав, що його врятувала тоді бездоганна пам'ять – він жодного разу не відхилився від найпершого написаного ним тексту, відтворюючи його буквально з точністю до коми.

Проте була й велика наукова праця – ще у 1940 році Гулому вдалося захистити докторську дисертацію – «Обмін речовин при фізичній роботі при кислому і лужному харчуванні у тварин».

А потім почалася війна. Доктора наук Максима Федотовича Гулого мобілізували буквально в перший день і кинули на фронт у Львів.

Наприкінці жовтня 1941-го прийшла телеграма з Москви: Максима Гулого відкликали до хімічної військової лабораторії – і аж до 1944 року він пропрацював у тилу, спершу в Троїцьку на Уралі, а далі в Москві над розробленням протиотрут від німецьких бойових отруйних речовин (був реальний ризик того, що німці застосують хімічну зброю). Максим Федотович любив згадувати, що їхня робота була успішною.

Принаймні коли лаборантка під час досліду випадково крапнула смертельно небезпечною отрутою собі на руку, розроблений препарат спрацював бездоганно – жінка відбулася переляком.

Коли стало зрозуміло, що перемога не за горами, науковців почали демобілізувати. У зруйнований Київ Гулий повернувся на початку 1944-го, коли ще тривали нальоти. Першу квартиру він отримав у «будинку Морозова» – відомій київській кам'яниці у стилі «модерн» на розі Володимирської й Толстого.

Відтоді наукова робота, попри всі заманливі адміністративні пропозиції, а пропонували й посаду ректора Київського університету, й керівну роботу в новоствореному МЗС УРСР, ні на день непереривалася. Паралельно Гулий читав

упродовж 27 років курси біохімії та біоорганічної хімії в Сільськогосподарській академії.

Академік Гулий багато десятиліть досліджував фундаментальну роль звичайної вуглекислоти в обмінних процесах, що відбуваються в організмі тварин і людини. Ця роль виявилася значно важливіша, ніж вважали раніше, розглядаючи вуглекислоту лишень як шкідливий кінцевий продукт обміну. Він довів: вуглекислота є основою життя не тільки рослин, а й, не меншою мірою, і людей, і всього живого. Дослідившиї, можна досягти неабияких практичних результатів.

Свої унікальні знання Максим Федотович плідно втілював у практичну діяльність, впроваджуючи численні винаходи у медицину, ветеринарію, сільське господарство та харчову промисловість.

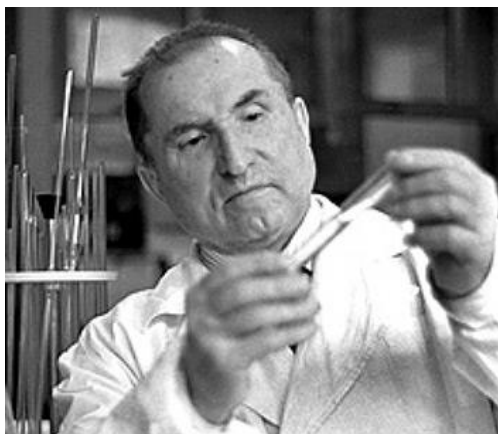
Геніальність його ідей полягала у створенні препаратів з використанням простих сполук, які беруть участь в обмінних процесах та здатні впливати на їхні ключові ланки, тим самим підтримуючи життєву і захисну силу організму.

Особливою гордістю академіка Гулого був науковий метод

лікування алкоголізму, який втілювався в препараті «Медихронал».

Нині
антиалкогольний
препарат
«Медихронал»
випускається
фармацевтичною
фірмою

«Дарниця» і є в аптеках. Після лікування ним, велика група колишніх хворих не вживає алкоголю понад 15 років. Паралельно було запропоновано й ефективний метод лікування морфінової наркоманії.

Із використанням фундаментальних результатів академіка Гулого було розроблено препарат «Коректин», що допомагає хворим на гострий дитячий лейкоз. Хоча підступна недуга і не зникає остаточно, але пацієнтам вдається підтримувати стан тривалої ремісії, за якої вони

можуть жити нормальним повноцінним життям. Успішно випробувано і препарат «Намацит», яким можна ефективно лікувати рани, виразки, переломи і недокрів'я. Окрім того, цей препарат характеризується антигіпоксичною і антацидною дією.

Після проведених досліджень і апробацій «Намацит» був рекомендований як адаптогенний препарат, тобто препарат, що підсилює опірну здатність організму до несприятливих умов і, зокрема, до вікових змін. Саме цей препарат Максим Федотович сам приймав протягом багатьох років.

Наукове поле академіка було настільки потужним, що

не відпускало й найближчих людей. Поруч із ним працювала дружина Марія Андріївна, яка також захистила докторську дисертацію. Родинну традицію продовжила їхня донька, Надія Максимівна Гула, член-кореспондент двох академій – Національної і Медичної.

Онук Максима Федотовича – Максим Віталійович Стріха – також науковець, доктор фізико-математичних наук.

Така відданість науці не означала, що Максим Гулий завше жив абсолютним відлюдьком, або ніколи не мав того, що сьогодні називають «хобі». Він приятелював із багатьма відомими вченими, знав багатьох артистів і співаків, був близьким приятелем із Павлом Тичиною, щиро шанував Миколу Бажана і Максима Рильського.

Максим Федотович захоплювався полюванням, онук часто слухав його спогади про «зайців, убитих під уральським Троїцьком (у війну це була не забавка, а спосіб прогодувати родину), чи про мисливські загони на розкішній тоді «Победі» із класично-дивакуватим (ходив по Києву босий і міг їсти один бутерброд разом з улюбленим спанієлем) професором Янковським».

А ще академік був зятим рибалкою і кожної неділі (а інколи – й у суботу, з ночівлею в наметі) рушали на не займані ще тоді дніпровські чи деснянські заплави. Тепер та мальовнича місцина назавжди зникла під водами Канівського моря...

Проте, з роками коло спілкувань і захоплень невблаганно звужувалося. Відходили друзі й знайомі, менше сил залишалося на заміські

подорожі автомобілем. Від певного часу життя Максима Гулого стало фактично науковим експериментом над самим собою: як довго може людина опиратися наступові неминучої старості. Напередодні свого сторіччя, відповідаючи на запитання кореспондента однієї з газет, академік говорив:

«Я ніколи не був прихильником обливань крижаною водою чи суворих спеціальних дієт. Їм усього потроху, нічим не надуживаючи. Маю і свої кулінарні секрети – вони дуже прості і доступні всім. Щодня їм трохи свіжої нашинкованої капусти (у ній багато вітаміну С) і моркви (джерело вітаміну А), випиваю склянку некип'яченого молока. Люблю зварену на молоці вівсяну кашу і суп-капусняк із тією ж таки капустою і морквою. І обов'язково – трохи свіжого сала із хлібом. До речі, куховарю й досі сам».

Ще в сто років, хоч як боліли суглоби, робив півгодинну гімнастику і приймав прохолодний душ. Окрім того, щодня мав розумову гімнастику–

охоче спілкувався (тепер уже вдома – хоча до 92 років фактично щодня ходив до інституту

пішки, а до 98 років уже їздив машиною) зі співробітниками.

...У березні 2005-го Гулий відсвяткував (перший з академіків НАН України) своє століття. Перед тим узимку він тяжко хворів, але вразив учасників урочистого засідання у Великому конференц-залі академії своєю блискучою

промовою. Тоді ж він став першим Героєм України, якого вшанував цим званням президент Віктор Ющенко.

Максим Федотович устиг потримати в руках журнальне й книжкове видання своїх «Спогадів», написаних напередодні ювілею (випадок для української мемуаристики теж унікальний). У цьому створеному з літературним хистом, часом – з неповторним м'яким селянським гумором тексті змальовано широке полотно життя України упродовж майже цілого сторіччя. Гулий до кінця зберігав унікальну пам'ять, а коли часом і забував про події недавні, то про початок Першої світової війни пам'ятав дуже чітко. І міг неперевершено змалювати портрет сивобородого кремезного Михайла Грушевського.

Помер Максим Федотович 23 травня 2007 року на 103 році життя.

І з ним відійшла епоха... Напевно, у Києві вже немає людини, яка за свідомих літ зустрічалася б із головою УНР, яка б пам'ятала стількох визначних науковців, письменників, митців.

За великим рахунком, Максим Гулий був щасливою людиною. Адже він, не розмінюючись на дрібниці, зумів у дуже складний історичний час повною мірою реалізувати відведений йому Долею потенціал у тій справі, яку вважав для себе головною, ніде й ніколи не покрививши при цьому душею. А ще Максим Федотович ніколи не втрачав нагоди робити добро людям – і близьким, і далеким.

Дізнаємося більше:

- Гудкова О. О. Гліцин: «дрібниці» життя: хімія / О. О. Гудкова // Країна знань. – 2019. - № 6. – С. 18-20.
- Гудкова О. О. Останній із могокан: наука в особистостях / О. О. Гудкова // Країна знань. – 2017. - № 6. – С. 1-2.
- Стріха М. Максим Федотович Гулий (1905-2007) / М. Стріха // Країна знань. – 2016. - № 9. – 3-тя с. обкл., с. 48.
- Гулий Максим Федотович (03.03.1905 – 23.05.2007) [Електронний ресурс] // Герої України: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrgeroes.com.ua/GyulyMF.html>. – Назва з екрана.
- Данілова В. М. Винахідницька діяльність академіка НАН України Максима Федотовича Гулого: 110-річчю від дня народження присвячується / В. М. Данілова, Р. П. Віноградова, С. В. Комісаренко [Електронний ресурс] // Інститут біохімії ім. О.В.Палладіна Національної академії наук

України : [сайт]. – Електрон. Дані. – Режим доступу:

http://www.biochemistry.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5264:vinakhidnitska-diyalnist-akademika-nan-ukrajini-maksima-fedotovicha-gulogo-110-richchyu-vid-dnya-narodzhennya-prisvyachuetsya-m-f-gulij-03-03-1905-23-05-2007&catid=887&lang=uk&Itemid=829. –

Назва з екрана.

Не мислю життя без науки:
Максим Федотович Гулий
(Роде красний, роде наш прекрасний...)
краєзнавчі дайджест-читання

Матеріал підготувала: Л. Казакова
Літературний редактор: Г. Вечерська, О. Волченко
Комп'ютерна верстка: О. Ташлик
Відповідальна за випуск: Т. Ключ

Видавець:

Чернігівська обласна бібліотека для дітей

вул.Рокосовського, 22а

м.Чернігів 14032

тел..0462-95-19-45

<http://ostrovskogo.com.ua/>

E-mail: ostrovskogo@online.ua